

keer de vraag of de aarde om de zon draait tot inzet werd van soms zeer verwikkelde bondgenootschappen en intriges. De continuïteit daarin werd zelfs niet onderbroken toen, begin achttiende eeuw, de cartesiaanse natuurfilosofie plaats begon te maken voor het newtonianisme als nieuw kader waarbinnen een draaiende aarde zinvol viel onder te brengen, heel anders dus dan de elk passend kader ontberende paradox anderhalve eeuw eerder door Copernicus gelanceerd. Niet dat de aanvaarding ervan zo lang heeft geduurd, maar dat het er ooit van gekomen is, is het ware historische vraagstuk, aan de verheldering waarvan Vermij in dit ruime verspreiding verdienende boek een grote bijdrage heeft geleverd.

H. F. Cohen

Th. Roodhuyzen, *De admiraliteit van Friesland* (Franeker: Van Wijnen, 2003, 55 blz., €12,50, ISBN 90 5194 265 6).

Wie enigszins op de hoogte is van de staatsinrichting van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden weet hoe merkwaardig het bestuur van de zeemacht was geregeld. De strategische leiding berustte bij de Hollandse stadhouder in zijn functie van admiraal-generaal. Was er geen stadhouder in Holland dan ging deze leiding over aan een Haags gremium waarin de Hollandse raadpensionaris meestal de eerste viool speelde. Wat verder met het beheer van de zeemacht te maken had, viel binnen de competentie van vijf admiraliteitscolleges. Ook is bekend dat er relatief 'rijke' colleges waren als het Amsterdamse en vrijwel permanent arm-lastige. Tot laatstgenoemde categorie behoorde de Friese admiraliteit.

De auteur, historica en gepromoveerd op de Nederlandse marineofficieren in de jaren 1779-1802, behandelt in dit mooi verzorgde en geïllustreerde boekje allereerst de wordingsgeschiedenis van de admiraliteitscolleges tot 1597. Daarna volgt een beknopt overzicht van bestuur en organisatie, waarin vooral opvalt hoe men streefde naar een evenwicht tussen het belang van de generaliteit en dat van het gewest waar het betrokken college gevestigd was: een deel van de edelmogenden werd aangesteld door de 'eigen' provincie(s), een deel kwam van elders. In het geval van de Friese admiraliteit was de verhouding 6:4. In de hoofdstukken die volgen, is specifiek sprake van het wel en wee van het Friese college en de organisatie waarvan het de leiding had.

In de tweede helft van de zeventiende eeuw, met name tijdens de eerste twee Engelse oorlogen en de 'Guerre de Hollande', was er sprake van een zekere bloeiperiode. Het Friese college beschikte over enkele voortreffelijke admiraals, van wie in het bijzonder genoemd mogen worden Tjerk Hiddes de Vries en Auke Stellingwerff, en vooral tijdens de Tweede Engelse Oorlog leverde het Friese eskader uitstekend werk.

Na het einde van de Spaanse Successie-oorlog heeft de Friese admiraliteit decennialang een minimum aan activiteiten ontplooid. Een beperkte walorganisatie bleef bestaan, maar er werd nauwelijks meer gevaren en de bouw van nieuwe schepen bleef achterwege. Soms werden zelfs nog bruikbare oorlogsschepen verkocht. Pas na het midden der achttiende eeuw kan men weer wat meer activiteit waarnemen en worden bijvoorbeeld nu en dan schepen uitgezonden naar de Middellandse Zee om daar de Nederlandse koopvaardij te beschermen. In de jaren voorafgaande aan de Vierde Engelse Oorlog en tijdens dat conflict wordt het scheepspark aanmerkelijk uitgebreid, vooral door aanbouw op de eigen werf te Harlingen. In die jaren valt ook de tragi-komische episode van de bouw van de twee linesschepen die niet uit de Zuiderhaven in zee gebracht konden worden. Over deze blamage is na verloop van tijd nogal wat

gedebiteerd dat niet in overeenstemming is met de historische waarheid. Mevrouw Roodhuyzen geeft ter zake een verslag dat een zeer betrouwbare indruk maakt.

De activiteit tijdens de jaren 1780 ging de krachten van het Friese college te boven. Een door de generaliteit benoemde commissie van onderzoek — unicum in de geschiedenis van het Nederlandse zeezezen — onder leiding van de befaamde staatsman en rechtsgeleerde mr. H. van Wijn concludeerde in 1786 dat de Friese admiraliteit failliet was. Niettemin bleef zij tot het einde van de Republiek bestaan. Raden ter Admiraliteit en anderen, die zich aan wanbeheer en corruptie te buiten waren gegaan, bleven buiten schot, met uitzondering van de bekwame scheepstimmermansbaas Jan Sweerus, die zeker niet de hoofdschuldige was.

Het is al met al geen opwekkend verhaal, de geschiedenis van de Friese admiraliteit in de achttiende eeuw. Het wordt door de auteur zakelijk verteld, zoals ook elders met veel aandacht voor het sprekende detail. Het is duidelijk dat aan haar werk grondige archiefstudie ten grondslag ligt. Daarbij heeft het haar echter niet meegezeten: in 1771 ging de gehele administratie verloren, toen het Harlinger Admiraliteitshof afbrandde, en het archief van de Friese admiraliteit heeft ook geleden toen in 1844 vele archivalia van de admiraliteiten in Den Haag verbrandden. Gelukkig zijn er nog betrekkelijk veel afbeeldingen en realia overgebleven die herinneren aan de minst belangrijke der vijf admiraliteiten. Een groot aantal hiervan is in dit boekje afgebeeld.

Tot slot enkele kritische kanttekeningen. De slag bij Seneffe vond niet in 1672 plaats, zoals op pagina 29 wordt medegedeeld, maar in 1674. Een incidenteel gebruikte uitdrukking als 'schepen van 74 stuks kanons' (41) doet wat merkwaardig aan; gebruikelijker, ook bij deze schrijfster, is 'stukken kanon'. 'Hambriok' (35) moet worden gelezen als 'Hambroik'.

Ph. M. Bosscher

J. W. Veenendaal-Barth, met medewerking van V. L. Vree, ed., *Particuliere notulen van de vergaderingen der Staten van Holland 1620-1640 door N. Stellingwerff en S. Schot, VI, januari 1633-april 1634* (Rijksgeschiedkundige publicatiën, Grote serie CCXLIX; Instituut voor Nederlandse geschiedenis: Den Haag, 2002, xiii + 674 blz., €60,-, ISBN 90 5216 121 6).

Het is verheugend dat de delen van deze belangrijke RGP-uitgave zo regelmatig blijven verschijnen. Deel VI bevat de notulen van de vergaderingen van de Staten van Holland van januari 1633 tot april 1634. Gelukkig was Stellingwerff, die de uitvoerigste notities maakte, alle dertien zittingen van de partij; Schot liet de helft ervan verstek gaan. De notulen van de eerste drie zittingen van 1634, waarop de spanningen hoog opliepen, verdienen speciale aandacht, omdat gedrukte resoluties ontbreken. De vergelijking van de notulen met de resoluties wordt in deze jaren bemoeilijkt door de opzet van de resolutieboeken, die meestentijds niet de vergaderorde maar de punten van beschrijving volgen. Een vergelijking van de notulen van Stellingwerff met die van Schot is evenmin eenvoudig, omdat Schot vaak de afloop van een zaak bij de eerste vermelding aantekent. Toch mag zo'n vergelijking niet achterwege blijven; de notulen vertonen soms opmerkelijke verschillen in interpretatie en nadruk.

Financiële problemen bleven in 1633-1634 de zittingen van de Staten van Holland domineren, hoewel de nood iets minder groot lijkt te zijn geweest dan in voorgaande jaren. Vooral de sollicitateurs-militair, de admiraliteiten en de WIC meenden miljoenen tegoed te hebben; toch namen hun jammerklachten af. De meeste gewesten waren bijzonder nalatig bij het betalen van hun quote in de subsidies voor het zeezezen; dit was echter niets nieuws. Holland dreigde